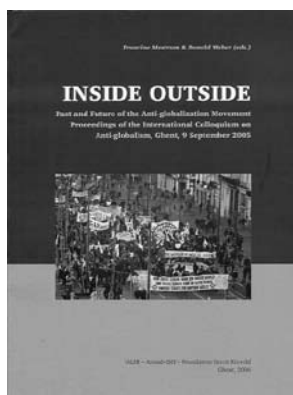

Jan-Frederik Abbeeloos,
 assistent vakgroep
 Nieuwste
 Geschiedenis, UGent

Francine Mestrum & Donald Weber

**Inside Outside.
 Past and Future of the Anti-globalization
 Movement. Proceedings of the International
 Colloquium on Anti-globalism, Ghent,
 9 September 2005**

De anti- of andersglobaliseringsbeweging werd bekend dankzij de gemediatiseerde protesten tegen de top van de Wereldhandelsorganisatie in 1999 te Seattle. Deze *Battle of Seattle* was hét sacraliseringsmoment van een heterogene groep activisten die de ongelijkheid, de armoede en het ecologisch-democratisch deficit in de wereld associeerden met globalisering, een moeilijk grijpbaar proces dat we in navolging van Joseph Stiglitz kunnen zien als de voortgaande integratie van landen en markten door de verlaging van de kosten van transport en communicatie en de afbraak van barrières tegen de transnationale stroom van goederen, diensten, kapitaal, kennis en (in mindere mate) mensen.⁽¹⁾

Anno 2006 lijkt de tijd rijp voor een blik terug en vooruit. Met enkele jaren afstand kunnen we de vraag stellen hoe we de andersglobaliseringsbeweging moeten begrijpen en evalueren als antisysteembeweging enerzijds, en waar het nog heen gaat met de andersglobalisten anderzijds. Nu de mediastorm is gaan liggen lijkt de 'beweging der bewegingen' immers veel minder de harten en de geesten te raken.⁽²⁾

Deze twee vragen beheersten het International Colloquium on Anti-globalism dat de International Association of Labour History Institutions, Amsab-ISG en de Stichting Gerrit Kreveld samen organiseerden te Gent op 9 september 2005. De lezingen van dit colloquium zijn gebundeld in een boekje dat prikkelt en provoceert maar, hoe kan het ook anders, eerder eclecticisch dan rechtlijnig is. Deze bespreking ervan is gestructureerd rond de twee basisvragen van het colloquium.

Ten eerste: hoe moeten we de andersglobaliseringsbeweging begrijpen en evalueren als antisysteembeweging? Los van de half symbolische discussie of het nu anti of anders is of globalisering of mondialisering, blijven de eisen en het karakter van de beweging lastig om te vatten, zowel voor de activist als voor de onderzoeker. Twee opties lijken alvast onhoudbaar. Of men reduceert de beweging louter tot een nogal vage, humanistische roep om meer democratie, of men begint de beweging te deconstrueren tot een onoverzichtelijk kluwen van vrouwen-, boeren-, vredes- en milieubewegingen, mensenrechtenactivisten, culturalisten, nationalisten, neomarxisten, communisten en andere protestgroepen. Elk met eigen eisen, kritiek en agenda's die daarom niet altijd stroken met elkaar. De groepen zijn naast talrijk ook vaak ongrijpbaar. Veel protestgroepen binnen de beweging steunen op het internet, een snelle maar vluchtige vorm van netwerking. Piet Creve van Amsab-ISG wijst er in deze bundel op dat weinig groepen zorgvuldig omspringen met hun digitale, maar ook met hun papieren intellectuele erfenis. Er bestaat geen centraal archief van dé andersglobaliseringsbeweging en de bestaande nationale en private archieven kunnen om organisatorische redenen en een te kleine verwerkingscapaciteit vaak niet kort genoeg op de bal spelen. De eigentijdse onderzoeker lijkt dus vooral aangewezen op de mondelinge bron en op de toevallige ijver van een activist die misschien een poging tot archivering heeft ondernomen.

Enkele bijdragen proberen het 'goddelijke monster' van de andersglobaliseringsbeweging toch te temmen tot een bestudeerbaar object, ondanks de allergie voor enige centralisering die leeft binnen de beweging zelf. Marcel van der Linden (Universiteit Amsterdam) doet dit door de beweging te laten kristalliseren rond de activiteiten van grotere protestgroepen zoals ATTAC, de zapatisten of het Comité voor de Afschaffing van de Derde Wereld Schuld. Allemaal roepen ze globaal voor een globale oplossing. François Houtart, medeoprichter van het jaarlijkse Wereld Sociaal Forum, keert terug naar Marx om het nieuwe van de andersglobaliseringsbeweging te typeren. Oud links zoekt volgens Houtart de maatschappelijke breuklijn in het bezit van de productiefactoren. Terwijl nieuw links begrijpt dat het salariaat in de wereld daalt en andere thema's, zoals genderrelaties en de milieuproblematiek, ondertussen de politieke agenda mee beheersen. De achterliggende gedachte bij dit proces is dat het kapitalisme de commodificatie of 'vermarkting' van de hele levenssfeer beoogt en indirect evenzeer drukt op ecologische en culturele verhoudingen als op arbeidsrelaties. De vraag is dan hoe de beweging hierop reageert. Francine Mestrum (ATTAC) en Donald Weber (Amsab-ISG) stellen een klassieke politiek-economische typologie voor van neokeynesianen, postkapitalisten en antikapitalisten. De neokeynesianen willen een correctie op de markt, de rest wil een meer radicale verandering maar verschilt van mening of zij daarvoor moet wachten tot de val van het kapitalisme of nu al in de marge van het systeem moet opereren. Een meer hedendaagse classificatie komt van Thomas Ponniah (Harvard University). Hij onderscheidt een *anti-corporate* alternatief en een *anti-hierarchical* alternatief. Het eerste alternatief gelooft dat de globalisering de economie te veel heeft onttrokken

aan de samenleving en daardoor onvoldoende gereguleerd wordt. De aanhangers hiervan willen geen zacht keynesianisme maar een radicale controle over de economie en de staat door de samenleving. Het tweede alternatief focust niet zozeer op het gebrek aan economische controle als wel op het teveel aan hiërarchische besluitvormingsprocessen binnen de staat en de economie, processen die het individu van zichzelf doen vervreemden en de persoonlijke autonomie ondermijnen. Deze groep aanhangers gelooft minder in het reguleren van de economie en de staat en meer in de creatie van een aparte economische en sociale sfeer die steunt op horizontale relaties.

De gemeenschappelijke vraag bij deze twee optieken is hoe de economie en de politiek te democratiseren? Beide strekkingen stellen hun hoop daartoe op de civiele maatschappij, de *civil society*, een maatschappelijke sfeer van individuen en organisaties naast de strikt institutionele sfeer van economie, politiek en het staatsapparaat.⁽³⁾ In een recent artikel benadrukt de socioloog Erik Olin Wright bijvoorbeeld dat, hoe meer macht geworteld is in deze civiele maatschappij, hoe socialistischer, of toch socialer, de samenleving wordt.⁽⁴⁾ De andersglobalisten geloven dus veel minder dan oud links in de staat om hun agenda door te drukken. Niet alleen overstijgen de problemen die de andersglobalisten aankarten de nationale actieradius, de staat lijkt vandaag volgens sommige waarnemers onmachtiger te worden en bleek in het verleden al een politiek toneel te zijn waarop sociaaldemocraten, communisten en derdewereldbevrijders hun agenda te sterk zagen verwateren. Hiertegenover staat dat er geen enkele politiek relevante globale organisatie bestaat die niet op een nationale vertegenwoordiging steunt ofwel direct op de civiele maatschappij. Het dilemma van de andersglobalisten is dus dat van elke antisysteembeweging: hoe kunnen we, zonder de eigen agenda te verloochenen, de nodige macht verwerven binnen een wereld met machtsstructuren die niet de onze zijn?⁽⁵⁾

Dit machtsdilemma brengt ons bij de tweede vraag die centraal stond in het colloquium. Waar gaat het nu heen met de andersglobaliseringsbeweging? En hoe kan of zal die civiele maatschappij de economische relaties controleren of vervangen?

In een debat geleid door Gie Goris, hoofdredacteur van *MO*magazine*, gaven een aantal wetenschappers en stemmen uit het middenveld hun mening hierover. Marc Bontemps van Ethibel, Rudy De Leeuw van het ABVV en Tim Nooman van de International Confederation of Free Trade Unions kunnen we typeren als neokeynesianen of als aanhangers van het *anti-corporate* alternatief. Voor hen moet de globalisering pragmatisch bestreden en gecorrigeerd worden met de dialoog als voornaamste wapen. Het volstaat niet om eilandjes van verzet te creëren wanneer die geïsoleerd in de hoofdstroom blijven liggen. Er moet een alternatieve economische macht ontwikkeld worden die kan concurreren met de hedendaagse organisatieverbanden. Bontemps haalt als voorbeeld de ontwikkeling van de fairtradedhandel aan als alternatief voor de onevenwichtige verdragen die binnen de Wereldhandelsorganisatie worden onderhandeld. De Leeuw en Nooman menen dat die Wereldhandelsorganisatie, maar ook het

IMF en de Wereldbank, moeten opereren binnen een sociaal en ecologisch raamwerk zoals dat binnen de Verenigde Naties ontwikkeld wordt, bijvoorbeeld door de Internationale Arbeidsorganisatie. Uiteraard val je dan terug op staten maar dat is geen probleem zolang ook die staten voldoende de rechten van arbeiders en mensen respecteren. De Leeuw pleit zelfs voor de ontwikkeling van een sociaal Europa als een belangrijk machtsblok om de wereldpolitiek te beïnvloeden. Alle drie hebben ze geen schrik om de handen vuil te maken, om te praten op het Wereld Sociaal Forum en het Wereld Economisch Forum, en om te discussiëren met zowel Oxfam als Chiquita.

François Houtart en Anne Morelli, de twee academici in het panel, zien het enigszins anders. Houtart steunt op de analyses van Mestrum om een mogelijke hervorming van instellingen zoals de Wereldbank te betwijfelen. Het establishment recupereert kritieken eerder dan er rekening mee te houden. Zo gaat de Wereldbank vlot mee met het idee om armoede of ongelijkheid te bestrijden, zolang dat gebeurt door de markttoegang van de armen te bevorderen. Niet de markt is het probleem, wel de participatiegraad in die markt.⁽⁶⁾ Ook de Wereldbank rekent hiervoor op de civiele maatschappij en deze wordt volgens de definitie van de bank een maatschappelijke sfeer waartoe ook ondernemers en het Wereld Economisch Forum behoren. Er is dus weinig reden om de civiele maatschappij automatisch een democratisch en emanciperend potentieel toe te schrijven. Net zoals de politieke sfeer is de civiele maatschappij een arena van conflict en strijd tussen verschillende belangen.⁽⁷⁾ Houtart pleit dus voor een ander soort realisme waarin niet pragmatisme centraal staat maar de uitbouw van concreet verzet en de creatie van een nieuw historisch subject dat de arbeidersklasse als drager van verandering kan vervangen. Hiervoor zijn strategieën van samenwerking nodig tussen alle antikapitalistische krachten en acties op korte en lange termijn, zonder dat die het kapitalistische systeem zelf helpen in stand houden. De globalisering is volgens deze logica een uiting van het kapitalisme en moet dus bestreden worden in plaats van bijgestuurd. Dus toch antiglobalisering eerder dan andersglobalisering. Dries Lesage wees er in de keynotespeech al op dat dergelijk verzet gestroomlijnd kan worden rond een fundamentalistische interpretatie van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, een verklaring die bijvoorbeeld het recht op werk en het recht op bescherming tegen werkloosheid bevat. Morelli betoogt dat de antiglobalisten ook moeten durven nadenken over het wapenen van dit verzet, aangezien structurele veranderingen alleen mogelijk zullen worden “*if the balance of power is on the side of the advocates of change and if they have efficient means of inspiring fear, including violence*” (p. 86).

Morelli is een radicale stem in een debat waarin de discussianten vooral lijken te weten waar ze tegen zijn. Al moet gezegd dat tijdens het debat en in het boekje nooit duidelijk wordt of iedereen hetzelfde verstaat onder globalisering. Houtart ziet globalisering bijvoorbeeld als een fase in het uitdeinende kapitalisme, voor Lesage is globalisering de manifestatie van het imperiale netwerk uit Antonio Negri's en Michael Hardt's *Empire* en Van der Linden refereert aan een groeiende internationalisering van

politieke organisatieverbanden, economische transacties en communicatiekanalen zoals het internet. Hoe al deze benaderingen van globalisering en de opgemerkte sociale wantoestanden met elkaar verbonden zijn, komt slechts impliciet aan bod in de bundel. Zoals Goris het stelt op pagina 62: “*Er is aanzienlijke overeenstemming dat neoliberale globalisering ongelijkheid doet groeien en er niet in slaagt om de armoede in de wereld uit te roeien.*” Hoe dit juist werkt, wordt niet geduid maar velen zijn het er wel over eens.

Wat de sprekers, en misschien wel de andersglobalisering in globo, typeert is een duidelijk geloof in iets wat echter een hypothese blijft: globalisering (of ook kapitalisme) genereert ongelijkheid. Het klopt dat je geen zware politiek-economische inzichten nodig hebt om te weten wanneer bijvoorbeeld de mensenrechten geschonden worden, alleen zijn de andersglobalisten zelf de eersten om de globalisering of het kapitalisme of een ander systeem als de oorzaak te zien van sociale wantoestanden. Het probleem is dat dit systeem en de gevolgen ervan te weinig benoemd worden en te weinig met elkaar verbonden zijn om een oorzakelijk verband tussen de twee zomaar te veronderstellen. Na het lezen van deze bundel overheerst dan ook het gevoel dat de andersglobaliseringsbeweging, wil zij een geschikt alternatief kunnen bedenken op basis van de civiele maatschappij of een strategie om dit alternatief te bereiken, scherper en fijner de kwaal moet analyseren die zij denkt te bestrijden. De andersglobalisten willen de wereld op verschillende wijze veranderen, maar het komt er evenzeer op aan om de wereld te interpreteren.⁽⁸⁾

Francine Mestrum & Donald Weber, Inside Outside. Past and Future of the Anti-globalization Movement. Proceedings of the International Colloquium on Anti-globalism, Ghent, 9 September 2005. IALHI/Amsab-ISH/Foundation Gerrit Kreveld, 2006, 110 p. Prijs: € 10. Bestellen: [T] 09 224 00 79 [E] orders@amsab.be

- (1) J. STIGLITZ, *Perverse globalisering*, Utrecht: Het Spectrum, 2002. Voor een verdere bespreking van de argumentatie en houding binnen de andersglobalistische beweging ten opzichte van globalisering en meer bepaald van liberalisering verwijs ik naar J.F. ABBELOOS, Het andersglobalisme en de liberaliseringsthese: anders en beter? In: *Brood & Rozen*, 24(2005)3, p. 7-25.
- (2) In een recente bijdrage in *Samenleving en politiek* onderstreept Francine Mestrum dat de internationale beweging nog steeds springlevend is. Ondanks het stilzwijgen van de media bloeien de internationale fora, althans buiten Europa. Europa blijft achter en wil misschien, volgens Mestrum, “*verder inslapen of zich wentelen in zijn decadente welvaart cum [sic] angst.*” F. MESTRUM, Horen we die andersglobalisten nog? In: *Samenleving en politiek, tijdschrift voor een democratisch socialisme*, 13(2006)7, p. 55-58.
- (3) Ik schuif deze vage definitie naar voor omdat de inhoud van de term *civil society* zelf enorm bediscussieerd wordt onder wetenschappers en activisten. Hoe breed die maatschappelijke sfeer wel is en hoe los ze staat van de institutionele sfeer van economie, politiek en staatsapparaat, is voorwerp van een debat met belangrijke gevolgen voor de andersglobalistische agenda. Hoe plaats je bijvoorbeeld vakbonden, politieke partijen, maar ook belastingbetalers in dit kader en in je strijd? Wie zich verder wil verdiepen in dit complexe vraagstuk vindt een mogelijk startpunt bij J.L. COHEN & A. ARATO, *Civil Society and Political Theory*, Cambridge: MIT Press, 1994. Met dank aan Berber Bevernage voor deze tip.
- (4) E.O. WRIGHT, Compass Points. Towards a Socialist Alternative. In: *New Left Review*, (2006)41, p. 93-124.
- (5) G. ARRIGHI, T.K. HOPKINS, I. WALLERSTEIN, Dilemmas of Antisystemic Movements. In: *Social Research*, 53(1986)1, p. 185-206.
- (6) F. MESTRUM, *Globalisering en armoede. Over het nut van armoede in de nieuwe wereldorde*, Berchem: EPO, 2002 en F. MESTRUM, *De ratenvanger van Hameln. De wereldbank, armoede en ontwikkeling*, Berchem: EPO, 2005.
- (7) Wright is er zich ervan bewust dat de civiele maatschappij een sfeer is waarbinnen ook groepen opereren die alleen het eigenbelang voor ogen hebben. Hij benadrukt daarom de rol van de staat als een delibererend mechanisme dat niet overboord kan worden gegooid, maar meent dat die staat te veel

gericht is op het dienen van de belangen van bedrijven en de eigen bureaucratie en te weinig op het filteren van de belangen die binnen of door de civiele maatschappij worden geoperd. E.O. WRIGHT, *Compass Points [...]*, partim.

- (8) Ik alludeer hier op Marx' elfde stelling over Ludwig Feuerbach: “*De filosofen hebben de wereld slechts verschillend geïnterpreteerd; het komt er op aan haar te veranderen.*” Zie F. ENGELS, *Ludwig Feuerbach en het einde van de klassieke Duitse filosofie*, Baarn: Wereldvenster, 1980 [oorspronkelijk verschenen in 1886], p. 169.